

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi

Yıl: 2017, Cilt: 18, Sayı: 2, Sayfa No: 209-224

DOI: 10.21565/ozelegitimdergisi.316356

ARAŞTIRMA

Gönderim Tarihi: 08.12.16

Kabul Tarihi: 16.05.17

Erken Görünüm: 29.05.17

Bağlamsal Değerlendirme Envanteri: Otizmlı Bireylerin Problem Davranışlarının Bağlamsal Değişkenleri*

Bülbin Sucuoğlu **
Hacettepe Üniversitesi

Şeyda Demir ***
Ankara Üniversitesi

Öz

Bu çalışmada otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin problem davranışlarına yol açan öncüller, çevresel olaylar ve bağlamları belirlemek amacıyla Bağlamsal Değerlendirme Envanteri'nin Türkçe Formu (BDE-T) ile yaşları 15-37 arasında olan 23 otizmlı bireyin problem davranışlarına ilişkin veri toplanmış ve bireylerin problem davranışlarına yol açan bağlamsal değişkenler araştırılmıştır. Öncelikle psikometrik özellikleri incelenen BDE-T daha sonra farklı kurumlara devam eden otizmlı bireylerle çalışan 20 öğretmen tarafından doldurulmuş, envantere yer alan maddelerin ortalama puanları ve yüzdeleri hesaplanmış, açık uçlu sorulara verilen yanıtlar analiz edilerek otizmlı bireylerin problem davranışlarına en fazla yol açan bağlamsal değişkenler belirlenmiştir. Otizmlı bireylerin problem davranışlarına en fazla sosyo-kültürel değişkenler (çalışanın ses tonu, çalışanın düşüncelerini olumsuz şekilde ifade etmesi, bireyin isteklerinin karşılanmaması, ödül ya da pekiştirici almaması, vb.) ile görev ya da etkinliğin özelliklerinin (zor görevler, sıkıcı görevler, bireyin çok hata yapması, rutinlerdeki değişiklikler, vb.) yol açtığı bulunmuştur. Araştırmacılar BDE-T'nin otizmlı bireylerin problem davranışlarına yol açan bağlamları belirlemede güvenilir bir araç olduğunu bildirerek, BDE-T'nin bir problem davranışın bağlamını belirlemek ve bu davranışı önlemeyi hedefleyen bir müdahale programı planlamak amacıyla öğretmenler ve özel eğitimciler tarafından kullanabileceğini açıklamışlardır.

Anahtar Sözcükler: Otizm, problem davranışlar, öncüller, bağlamsal değişkenler, Bağlamsal Değerlendirme Envanteri (BDE).

Önerilen Atıf Şekli

Sucuoğlu, B., & Demir, Ş. (2017). Bağlamsal değerlendirme envanteri: Otizmlı bireylerin problem davranışlarının bağlamsal değişkenleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(2), 209-224.

*Bu çalışmanın bir kısmı 14-16 Kasım 2014'te Anadolu Üniversitesi tarafından düzenlenen Uluslararası Otizm Konferansı'nda poster bildiri olarak sunulmuştur.

****Sorumlu Yazar:** Prof. Dr., E-posta: sucuoglu@hacettepe.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-8733-9765>

***Arş. Gör. Dr., E-posta: sedemir@ankara.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-7344-7853>

Otizmlili bireylerin temel özelliklerden birisi sıklıkla sergiledikleri problem davranışlardır. Otizm spektrum bozukluğunun tanı ölçütleri içinde yer alan bu davranışlar kendine zarar veren davranışlardan stereotip davranışlara, saldırgan davranışlardan öfke nöbetlerine kadar geniş bir yelpaze içinde çeşitlilik göstermektedir (Ando ve Yoshimura, 1979; Baghdadli, Pascal, Grisi ve Aussillieux, 2003; McTiernan, Leader, Healy ve Mannion, 2011; Murphy, Healy ve Leader, 2009). Yaş ve zekâ düzeyinden bağımsız olarak ortaya çıkan problem davranışların bireyler için olumsuz sonuçları olduğu bilinmektedir. Örneğin bu davranışlar bireylerin kendilerine ve diğerlerine zarar verebilmekte, bazı bireyler için ilaç kullanımı ve itici müdahale yöntemlerinin kullanılmasına yol açabilmekte ve bireyin sosyal yalnızlığına neden olmaktadır. Problem davranışlar ayrıca bireyin topluma katılımını, aile yaşamını, eğitimini ve iş edinme çalışmalarını engellemekte (McAtee, Carr ve Schulte, 2004), yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Uygulamalı davranış analizi ve davranışların işlevsel analizini temel alan yöntemler, problem davranışların öncülleri ve sonuçları ile ilişkisini net olarak ortaya koymuştur. Problem davranışlar sonucunda elde edilen, diğerlerinin dikkati, hoşlanılmayan bir işten/görevden kaçma/kaçınma, istenen bir şeyi ya da duyusal uyaran elde etme gibi davranışların sonuçları ile ilgili faktörler bu davranışların kalıcı olmasını sağlamaktadır (Carr, 1994; Durand ve Crimmings, 1988; McLaughlin ve Carr, 2008). Diğer taraftan bir davranışın sergilendiği ortam ve davranış öncesinde gözlenen öncüller ile çevresel olaylar da davranış için ayrımlı uyaran görevi görmekte, problem davranışın ortaya çıkmasını tetiklemekte ve bu değişkenler davranışlar üzerinde sonuçlar kadar etkili olmaktadır (Barratt, McGill ve Hughes, 2012; Carr, 1994; Carr ve Durand, 1985; Carr, Newsom ve Binkoff, 1980).

Alanyazında problem davranışların sergilenmesine yol açan üç grup öncül/çevresel değişken olduğu açıklanmıştır (Carr, Smith, Giacini, Whelan ve Pancari, 2003): (a) biyolojik öncüller; hastalık, ağrı ve yorgunluk gibi özellikleri, (b) fiziksel öncüller; ortamın sıcaklığı, gürültüsü, kalabalık olması ve uyarıcı nesnelere olmaması gibi öncülleri, (c) sosyal öncüller ise; iletişim güçlükleri, eleştirilmek, bir görevi yerine getirememek, seçim yapma fırsatlarının olmaması, ortamda bazı kişilerin olması/olmaması ve günün/etkinliklerin yordanamaması gibi öncülleri içermektedir. Okullarda yapılan araştırmalar dördüncü grup öncülleri de ortaya çıkarmış, bunlar öğretimsel ve programa ilişkin öncüller olarak adlandırılmıştır (McAtee ve diğ., 2004). Bu öncüller arasında; öğretmenin yönergeleri ve soruları, bireyselleştirilmiş etkinlik planı, diğerlerinin sözel olmayan davranışları ile beklenen görevin güçlüğü ve uzunluğu, ipuçları ve yardımların kullanılması, öğretimin sunumu ile etkinliklerin sırası/düzenlenmesi gibi öncüller yer almaktadır (Wheeler, Mayton ve Carter, 2015).

Problem davranışlara yol açan öncüllerin belirlenmesi ile bu öncüllerde değişiklikler yapılarak davranışların ortaya çıkması önlenmektedir. Bir başka deyişle, problem davranışları önleyecek etkili müdahale programlarının birinci aşaması, bu davranışlara yol açan ve davranışların kalıcı olmasını sağlayan faktörlerin belirlenmesidir (Cale, Carr, Blakeley-Smith ve Owen-DeSchryver, 2009). Ancak genellikle problem davranışın öncülü ve işlevi, biyolojik, sosyal, fiziksel ve öğretimsel faktörleri içeren bağlamlara (contexts) göre değişmekte, öncüllerin ve davranışın işlevinin belirlenmesi her zaman mümkün olamamaktadır (Carr, Ladd ve Schulte, 2008). Bu nedenle bir problem davranışın bağlamının (çevresel değişkenlerin) ve bağlamın davranış üzerindeki etkilerinin incelenmesi ile müdahale programına ilişkin çok önemli bilgi elde edilmektedir (Carr, 1994).

Problem davranışların bağlamına ilişkin bilgi işlevsel analiz, doğrudan gözlem ile görüşme ve kontrol listeleriyle elde edilmektedir (Barratt ve diğ., 2012; Carr ve diğ., 2008; Embregts, Didden, Huitink ve Schreuder, 2009; McAtee ve diğ., 2004). İşlevsel analiz problem davranışın nedenlerini, işlevini ve bağlamını belirlemek için kullanılan deneysel manipülasyon yöntemidir. Bağlamsal olayların problem davranış üzerindeki etkisini en iyi şekilde ortaya koyan bu yöntem ile bağlamsal olaylar sistematik olarak değiştirilerek davranış ile bağlamsal olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkisi belirlenir. Ancak işlevsel analiz zaman, çaba ve özellikle uzmanlık gerektiren bir yöntemdir. Davranışın bağlamını incelemek için kullanılan ikinci yöntem doğrudan gözlem yapmaktır. Gözlemci, davranış her sergilendiğinde öncülleri, davranışın sergilendiği ortamı, davranışı ve davranışın sonucunu kayıt ederek veri toplar ve bu verileri gözden geçirerek, davranışın öncülleri (davranışa yol açan ortam ve öncüller) ile sonuçlarını (davranış sonucunda bireyin ne elde ettiği) belirler. Ancak gözlem sonuçlarının sadece davranış,

davranışın öncülü ve sonucu arasındaki ilişkiyi göstermesi, gözlemcinin yeterliliğinin olması gerekliliği ve bu yöntemin de zaman gerektirmesi nedeniyle her zaman bağlamın değerlendirilmesinde yeterli olmayabilir. Üçüncü yöntem olan görüşmeler ve kontrol listeleri ise davranışların bağlamını belirlemek için kullanılan dolaylı yöntemlerdir ve bu yöntemlerle bireyi iyi tanıyan kişilerden davranışların olası öncüllerine ve bağlamına ilişkin bilgi alınır. Klinisyenler ve öğretmenler, bireyleri çok iyi tanıyan kişilerle görüşmeler yaparak ve kontrol listeleri kullanarak, davranışları tetikleyen çevresel olaylar, bağlam ve öncüllere ilişkin bilgiyi hızlı bir şekilde elde edebilirler. Görüşmeler ve gözlemlerden elde edilen bilgiler gözden geçirilerek müdahale programı başlatılabilir ya da davranışın daha ayrıntılı olarak incelenmesine karar verilebilir.

McAtee ve diğerleri (2004), müdahalenin başlama noktasını oluşturabilecek bilgiyi sağlayan ve hangi değişkenlerin daha ayrıntılı değerlendirilmesi gerektiği konusunda bilgi veren, pratik ve uzmanlık gerektirmeyen yöntemlerin önemini vurgulamışlar ve bir envanter geliştirmişlerdir. Bağlamsal Değerlendirme Envanteri (BDE: Contextual Assessment Inventory) bağlamsal değişkenleri hızlı ve kolay bir şekilde belirlemek, gözlem ve kontrol listelerinden elde edilen yararı artırmak için geliştirilmiş etkili, kapsamlı ve kolay anlaşılır bir araçtır. BDE kullanılarak problem davranışa yol açan ve problem davranışla işlevsel ilişkisi olabilecek, olası birçok bağlamsal faktörün belirlenmesi sağlanmaktadır. Yetersizliği olan bireyi iyi tanıyan psikolog ve terapist gibi klinisyenler tarafından doldurulan BDE'de biyolojik, sosyal/kültürel, fiziksel ve görev/etkinlik olmak üzere dört grupta toplanan bağlamsal değişkenler yer almaktadır. BDE ebeveynler ve öğretmenler tarafından da doldurulabilmekte, böylece evde, okulda ve toplumda sergilenen problem davranışları tetikleyen öncül değişkenler ve bağlamlar belirlenebilmektedir (Cale ve diğ., 2009). McAtee ve diğerleri (2004), zihin yetersizliği olan yetişkinlerin kaldığı bir yatılı kurumda çalışan 40 elemanın BDE'yi doldurmasını sağlayarak 20 yetişkinin saldırgan davranışlarını tetikleyen bağlamsal değişkenleri belirlemişler ve bekleme, acıkma/susama, istediğinin yapılmaması, hastalık/ ağrı, yorgunluk ve akranın/elemanın/aile bireyinin çok yakın/çok uzak olması gibi faktörlerin, bu bireylerin problem davranışlarına yol açan temel bağlamsal faktörler olduğunu belirlemişlerdir.

Psikometrik özellikleri oldukça güçlü olan BDE (Carr ve diğ., 2008; McAtee ve diğ., 2004), farklı düzeyde yetersizlikleri olan yetişkinlerin kendine zarar verme, eşyalara zarar verme ve saldırgan davranışlar gibi çeşitli problem davranışlarının sergilendiği ortama ilişkin faktörleri belirlemek için de kullanılmıştır. Bir grup araştırmacı da BDE'yi zekâ bölümleri 50-80 arasında değişen (hafif ve orta düzeyde yetersizliği olan) yetişkinlerin saldırgan davranışlarını tetikleyen bağlamsal değişkenleri bulmak için kullanmışlar, saldırgan davranışları en fazla tetikleyen değişkenlerin, sosyal/kültürel değişkenler ve görev/etkinlik değişkenleri olduğunu ortaya koymuşlardır (Embregts ve diğ., 2009). Bu çalışmaya göre, bireye düzeltici geri bildirim sunma, bakıcılarla olumsuz iletişim, isteklerin ve gereksinimlerin karşılanmaması, heyecan verici ortamlar, zor ya da yeni görevler ve günlük rutinlerde değişiklikler saldırgan davranışlarla ilişkili bağlamsal değişkenlerdir.

Ülkemizde otizmlili bireylerin problem davranışlarını azaltmak ya da ortadan kaldırmak amacıyla çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bazı çalışmalarda aşırı düzeltme (Sucuoğlu ve Kanık, 1993), uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi (Gültekin, 1999) gibi yöntemler kullanılırken, bazı çalışmalarda ise fiziksel egzersizler (Sucuoğlu, Pişkin ve Gümüşcü, 1990; Yanardağ, 2007), seçim yapma fırsatının sunulması (Kürkçüoğlu, 2007) ve sosyal beceri öğretimi (Özdemir, 2008) gibi yöntemlerle problem davranışlar azaltılmıştır. Bir çalışmada da otizm riski olan küçük bir çocuğa sunulan erken davranışsal yoğun eğitim sonucunda çocuğun olumlu davranışlarında artma, problem davranışlarında azalma olduğu gözlemlenmiştir (Güleç-Aslan, 2011). Ancak bu çalışmalarda problem davranışları tetikleyen, davranışların ortaya çıkmasına yol açan bağlamsal değişkenlerin incelenemediği, müdahale programlarının hazırlanmasında bağlamsal değişkenlerin temel alınmadığı görülmektedir. Bir çalışmada özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli bireylerin problem davranışlarını hangi nedenlere atfettikleri araştırılmıştır (Erbaş, Turan, Güleç Aslan, Dunlap, 2010). Diğer taraftan sınıflarında otizm, zihin yetersizliği ve farklı yetersizlikleri olan çocuklar bulunan ilköğretim ve okul öncesi öğretmenlerle yapılan çalışmalar, bu çocukların sergilediği problem davranışların genellikle bireylerin yetersizliklerine ve ailelerinin disiplin yöntemlerine atfedildiğini göstermiştir (Akalm, Demir, Sucuoğlu, Bakkaloğlu ve İşcen, 2013; Kargın, Acarlar ve Sucuoğlu, 2005). Bu düşünce ile öğretmenler ve ebeveynler problem davranışların ortaya çıkmasına

neden olabilecek çevresel olayları ve bağlamsal değişkenleri göz ardı edebilmekte, problem davranışları azaltmak için genellikle tepkisel yöntemleri kullanılmaktadır. Ancak davranışları tetikleyen değişkenler belirlenmediği için problem davranışların ortadan kaldırılması ve yöntemlerin kalıcılığının sağlanması konusunda güçlükler yaşanmaktadır. Bu nedenle BDE-T'nin ülkemizde, otizmlili bireylerle çalışan klinisyenler, özel eğitimciler, öğretmenler ve ebeveynler tarafından kullanılması ile evde, okulda, kurumda, toplumda problem davranışlara yol açan bağlamsal değişkenlerin belirlenmesinin sağlanabileceği düşünülmektedir. Bunun sonucu olarak uygulamacılar problem davranışın ya da davranışların daha ayrıntılı değerlendirilmesine karar verebilecek ya da BDE-T sonuçlarını temel alarak davranışları etkileyen çevresel olaylar ve bağlamlarda değişiklikler yaparak problem davranışların önlenmesine ve azaltılmasına odaklanan müdahale programları uygulayabileceklerdir.

Tüm bu gerekçelerden yola çıkarak bu çalışmanın amacı, BDE'nin Türkçe formunun psikometrik özelliklerini araştırdıktan sonra, bu envanter ile toplanan verilerin hem betimsel analizini yaparak hem de araçta yer alan açık uçlu soruların yanıtlarını inceleyerek otizmlili bireylerin problem davranışlarına yol açan bağlamsal değişkenleri belirlemektir.

Yöntem

Bu çalışma otizmlili bireylerin problem davranışlarına yol açan değişkenlerin belirlenmesini amaçlayan betimsel bir araştırmadan oluşmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde araştırmada yer alan katılımcılar ile veri toplama aracına yer verilmiştir.

Katılımcılar

Ankara'da farklı özel eğitim kurumlarına yarı zamanlı ya da tam zamanlı devam eden 23 birey bu çalışmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Yaşları 15-37 arasında olan (ortalama: 20.3) katılımcılara üniversite hastaneleri tarafından otizm tanısı konmuştur. Dördü kız, diğerleri erkek olan katılımcılardan beşi haftada iki gün, ikişer saat olmak üzere gönüllü bir kuruluş tarafından yürütülen bir spor programına, diğerleri ise farklı özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri veren kurumlara, haftada beş gün yarı zamanlı ya da tam zamanlı olarak devam etmektedirler. Tüm denekler aileleri ile yaşamaktadırlar. Katılımcılarla çalışan kişilere göre bireyler evde, kurumda ve toplumda, kendine ve eşyalara zarar verme, saldırganlık, kendini ve diğerlerini ısırma ve öfke nöbetleri gibi ağır problem davranışlar sergilemekte, bu davranışlar hem kuruma uyumlarını hem de topluma kabullerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Çalışmanın verileri otizmlili bireylerle çalışan ve her birey için BDE-T'yi dolduran 20 değerlendirici aracılığı ile toplanmıştır. Değerlendiriciler kurumlarda tam zamanlı olarak çalışmakta ve özellikleri çalıştıkları kurumun özelliklerine göre farklılaşmaktadır. Bireylere spor olanakları sağlayan kurumda çalışan beş değerlendirici beden eğitimi öğretmeni, diğer kurumlarda çalışan 13 değerlendirici sınıf öğretmeni, bir değerlendirici rehber öğretmen ve bir değerlendirici ise çocuk gelişimci olmak üzere tümü dört yıllık üniversite mezunlardır. Değerlendiricilerin katılımcıları tanıma süreleri bir ay ile 10 yıl arasında (\bar{X} =34.05 ay) değişmektedir. Sadece bir değerlendiricinin çalıştığı katılımcıyı tanıma süresi bir aydır. Değerlendiriciler arası güvenilirlik için birinci değerlendirmenin gerçekleştirildiği 20 öğretmenin yanı sıra, ikinci değerlendirmede 12 birey için yardımcı öğretmen (ikinci değerlendirici) ile görüşülerek veri toplanmıştır. Yardımcı öğretmenler kız meslek lisesi mezunları ya da usta öğreticilerdir ve kurumlarda tam zamanlı ya da yarı zamanlı olarak otizmlili bireylerle çalışmaktadırlar.

BDE, öğretmenler, uzmanlar ve otizmlili bireylerle çalışan bakıcılar (care staff members) tarafından doldurulan bir araç olmasına karşın, bu çalışmada değerlendirmelerde hata yapılmasını, maddelerin yanlış anlaşılmasını ve boş bırakılan soru olmasını önlemek amacıyla veriler değerlendiricilerle görüşme yapılarak toplanmıştır. Görüşmeler otizmlili çocuk ve gençlerle çalışma deneyimi olan ve Uygulamalı Davranış Analizi ile Otizmde Bilimsel Dayanaklı Müdahale Yöntemleri derslerini almış olan doktora öğrencileri tarafından gerçekleştirilmiştir. BDE'nin Türkçe formunun doldurulması sırasında görüşmeciler, değerlendiricilerin

anlamadıkları bazı öncüller ve bağlamlarla ilgili soruları açıklamışlardır. Değerlendiricilerle yapılan görüşmeler 25 ile 45 dakika sürmüştür.

Veri Toplama Aracı

Bağlamsal Değerlendirme Envanteri. Bir grup araştırmacı tarafından 2004 yılında geliştirilen BDE'nin temel amacı, gelişimsel geriliği olan bireylerin sergiledikleri problem davranışları ortaya çıkaran bağlamsal faktörler/çevresel olaylar ile öncülleri belirlemektir (McAtee ve diğ., 2004). Envanterin geliştirilme sürecinde problem davranışların farklı boyutlarını, öncüllerini ve çevresel olayları temsil eden madde havuzu oluşturulmuş, daha sonra uzmanlar ve alanda çalışan kişiler maddeleri incelemişlerdir. Geri bildirimler temel alınarak maddelerde ve yönergelerde değişiklikler yapılmış ve aracın geliştirilme süreci tamamlanmıştır.

BDE'de dört grup çevresel faktörde yer alan, Likert tipi 80 soru ve açık uçlu 13 sorudan oluşan toplam 93 madde bulunmaktadır. BDE ile problem davranışlara yol açma olasılığı olan bağlamsal faktörler; sosyo-kültürel faktörler (olumsuz etkileşimler ve hayal kırıklıkları), görev/etkinlikler ile ilişkili faktörler (günlük rutinler ve görevler), fiziksel faktörler (rahatsız çevre ve çevredeki değişiklikler) ve biyolojik faktörler (hastalık, ilaç kullanımı ve fizyolojik durumlar) olmak üzere dört alt başlıkta değerlendirilmektedir. Değerlendirici bir birey için BDE'yi 10-45 dakikada doldurabilmektedir. Değerlendirici, her maddenin hedef davranışla ne kadar ilişkili olduğunu maddeleri (80 madde) 1: asla, 3: bazen ve 5: her zaman olmak üzere beşli derecelendirme ile derecelendirebilmektedir. Her bölümün altında yer alan 13 açık uçlu soru ile aynı davranış ya da davranışları ortaya çıkaran, ancak 80 maddede ifade edilmemiş olan olası bağlamsal faktörlerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

BDE'nin psikometrik özellikleri, yaşları 26 ile 51 arasında değişen 20 otizmlili bireyin problem davranışlarına ilişkin toplanan veriler üzerinden incelenmiştir. Buna göre test-tekrar test güvenilirliğinin hem toplam puan hem de faktör puanları için oldukça yüksek olduğu (ortalama r değeri: .72), ancak değerlendiriciler arası güvenilirliğin orta düzeyde (r değeri: .28) olduğu belirlenmiştir (McAtee ve diğ., 2004). Geçerlik çalışmaları envanterin uyum geçerliğinin (d değeri: .76) ve yordama geçerliğinin (d değeri: .86) büyük olduğunu göstermiştir (Carr ve diğ., 2008).

BDE Türkçe ve İngilizceyi iyi derecede bilen, Özel Eğitim alanında lisansüstü eğitimine devam eden ve otizmlili çocuklar ve yetişkinlerle çalışmaya deneyimi olan bir grup doktora öğrencisi tarafından Türkçeye çevrilmiş, çeviri ve geri çeviri çalışmaları tamamlanarak envanterin Türkçe formunun (BDE-T) son hali elde edilmiştir. Türkçe form doktora öğrencileri tarafından, kurumlar ziyaret edilerek, otizmlili bireylerle çalışan elemanlarla (değerlendiricilerle) görüşme yapılarak doldurulmuştur. Orijinal ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesi aşamasında gerçekleştirilen çalışmalar tekrar edilerek aracın Türkçe formunun da psikometrik özellikleri incelenmiştir.

BDE-T'nin psikometrik özellikleri.

Test-tekrar test güvenilirliği. Doktora öğrencilerinin değerlendiricilerle 3-4 hafta arayla iki kez görüşerek BDE-T'yi doldurmaları sonrasında bu veriler üzerinden aracın test-tekrar test güvenilirliği iki ayrı yöntemle hesaplanmıştır. İlk olarak 23 denek için toplanan veriler üzerinden her madde için ilk ve ikinci değerlendirmede elde edilen puanlar arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Her madde için Pearson korelasyon değerlerinin, 80 maddenin 76'sı için istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p < .05$) ve r değerlerinin ortalamasının ise $r = .79$ olduğu belirlenmiştir. İkinci olarak ise iki değerlendirmeden elde edilen BDE-T toplam ve faktör grup puanları karşılaştırılmış ve hem toplam hem de alt boyut puanları için Pearson korelasyon değerlerinin $p < .05$ manidarlık düzeyinde oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir. Test-tekrar test güvenilirlik değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1

BDE-T'nin Psikometrik Özellikleri

BDE-T	Test-tekrar test (r)	Cronbach Alpha
Sosyo-kültürel faktörler	.88	.86
Görev/etkinlikle ilgili faktörler	.94	.88
Fiziksel faktörler	.94	.69
Biyolojik faktörler	.94	.68
Toplam puan	.92	.93

$p < .05$

Bu aşamada BDE-T'nin iki uygulama sürecinde, orijinal çalışmada olduğu gibi değerlendiricilerin bağlamsal değişken olarak belirlediği maddelerde değişme olup olmadığı da incelenmiş, değerlendiricilerin iki uygulama sırasında her bağlamsal değişkeni kaç birey için 4 ya da 5 ile puanladıkları da araştırılmıştır. Birinci değerlendirme sonucunda 9 madde en fazla işaretlenen bağlamsal değişken olarak belirlenmiş, ikinci değerlendirmede ise bu 9 maddenin (bağlamsal değişkenin) yanı sıra 5 madde daha en fazla sayıda birey için bağlamsal değişkenler olarak işaretlenmiştir. Örneğin birinci değerlendirmede 46. madde (etkinliğin süresinin çok uzun ya da çok kısa olması) yedi bireyin problem davranışı için bağlamsal değişken kabul edilmişken, ikinci değerlendirmede aynı madde 13 birey için 4 ya da 5 ile derecelendirilmiştir. Benzer şekilde envanterin bir numaralı maddesi (ailesi, çalışanlar ya da akrabalarıyla anlaşmazlık) ilk değerlendirmede altı birey, ikinci değerlendirmede ise 13 birey için 4 ya da 5 puan verilerek derecelendirilmiştir.

İç tutarlık. Envanterin iç tutarlığını araştırmak amacıyla toplam puan ve dört faktör grubu için Cronbach Alpha değerleri hesaplanmıştır. Alpha değerlerinin hem BDE-T toplam puanı hem de alt boyut puanları için oldukça yüksek olduğu bulunmuştur. BDE-T'nin test-tekrar test r değerleri ve alpha değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Değerlendiriciler arası güvenilirlik. Bu veriler, kurumlarla ilgili güçlükler (otizmlili bireyleri çok iyi tanıyan ikinci bir elemanın olmaması gibi) nedeniyle sadece 12 birey için toplanabilmiştir. Bu amaçla veriler, bireyi tanıyan iki değerlendirici ile ayrı ayrı görüşme yapılarak toplanmış, toplanan verilerin güvenilirliğini araştırmak için değerlendiriciler arası güvenilirlik iki yöntemle hesaplanmıştır. İlk olarak BDE-T'de yer alan her maddenin iki değerlendirme sonucunda elde edilen puanlarının ilişkili olup olmadığı araştırılmış 80 maddeden 19 madde (%23) için r değerleri istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Maddeler incelendiğinde iki grup değerlendiricinin puanlarında, biyolojik faktörlerle ilgili maddelerin %40'ında, fiziksel faktörlerde yer alan maddelerin %27'sinde, görev maddelerinin %40'ında, son olarak sosyo-kültürel faktörlerle ilgili maddelerin sadece %6'sında uyuma olduğu görülmüştür. Orijinal ölçekle elde edilen bulgulara paralel olarak, iki değerlendirici grubu arasında, biyolojik ve fiziksel faktörlerde yer alan maddelerde, sosyo-kültürel ve görev/etkinlik faktörlerine göre daha fazla uyuma olduğu görülmüştür. Değerlendiriciler arası güvenilirlik (r) değerleri, toplam puan ve faktör grupları için hesaplandığında ise iki grup değerlendiricinin hem toplam puan hem de dört faktör puanları arasında anlamlı ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Orijinal çalışmada olduğu gibi, bu çalışmada da değerlendiricilerin otizmlili bireyleri tanıma süreleri de bir değişken olarak kabul edilmiş ve 4 ya da 5 ile derecelendirilen maddelerin sayısı ile değerlendiricilerin bireyleri tanıma süreleri arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. İki değişken arasında olumlu yönde düşük ancak anlamlı (Pearson korelasyon değeri, $r = .50$, $p < .05$) bir ilişki bulunmuştur. Buna göre değerlendiricilerin bireyleri tanıma süresi arttıkça, otizmlili bireylerin BDE-T'den aldıkları puanlar da artmaktadır.

Verilerin Analizi

BDE-T'nin psikometrik özelliklerinin incelenmesi sonrasında, envanterde yer alan maddeler için betimsel analiz yapılmış, problem davranışları en fazla tetikleyen bağlamsal değişkenler 80 maddeden elde edilen verilerle belirlenmiştir. Daha sonra ise 13 açık uçlu soru ile toplanan veriler ayrı ayrı değerlendirilerek envanter

maddelerinde yer almayan ancak değerlendiricilerin tetikleyici olarak belirttikleri bağlamsal faktörler belirlenmiştir.

Bulgular

Betimsel Analiz Bulguları

Otizm tanısı olan 23 bireyin problem davranışlarının bağlamsal değişkenlerini belirlemek üzere yapılan betimsel analiz sonucuna göre, madde 2 (davranışları için azarlanmak), madde 4 (telaşlı ve aceleci olmak), madde 6 (öğretmenin olumsuz şekilde duygularını ifade etmesi), madde 19 (ortamda sevmediği kişinin bulunması), madde 38 (zor görev verilmesi) ve madde 42 (çok sayıda hata yapması) ortalamaları en yüksek olan maddelerdir. Bu maddelerin ortalamaları 3.08 ile 3.70 arasında değişmektedir ve ortalaması en yüksek olan madde 19'dur. Diğer taraftan ortalaması en düşük olan maddeler ise madde 52 (planlanmış bir etkinliğin başlayacağı konusunda ön uyarı verilmesi), madde 30 (tercih edilmeyen yiyeceklerin sunulması), madde 79 (sık görülen halüsinasyon dönemleri), madde 80 (bipolar bozukluğun manik dönemi), madde 90 (sigaralar arasında uzun aralar) ve madde 91 (uzun süre kafeinsiz kalma) olarak belirlenmiştir. Bu bölümde ayrıca katılımcıların en az %25'inde 4 (neredeyse her zaman) ya da 5 (her zaman) olarak puanlanan tüm maddeler belirlenmiş, böylece bireylerin davranışlarına en fazla yol açan bağlamsal değişkenler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamsal değişkenler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Maddeleri 4 ya da 5 ile Puanlanan Bireylerin Yüzdeleri

Maddeler (Katılımcıların en az %25'inde 4 ya da 5 ile puanlanan maddeler)	%	BDE-T alt boyutu*
Madde 19: Günlük programda ya da işte kötü gün	61.8	SK
Madde 38: Zorlu görevler	44.0	GEG
Madde 12: Akranlarından çok fazla ya da çok az dikkat	40.7	SK
Madde 42: Çok sayıda hata yapılması	40.7	GEG
Madde 4: Telaşlı ve aceleci olmak	41.0	SK
Madde 6: Çalışanın çok yüksek sesle, çok olumsuz biçimde duygularını göstermesi	37.0	SK
Madde 7: Çalışanın ses tonu (tiz bir sesle, şiddetli vb.)	37.0	SK
Madde 10: Ortamda yeni bir çalışanın (öğretmen, bakıcı ya da yardımcı vb.) bulunması	37.0	SK
Madde 51: Rutinlerde değişiklik/iptaller	37.0	GEG
Madde 2: Davranışları için disipline edilmesi ya da azarlanması	33.3	SK
Madde 5: Çalışanın dikkatini çocuğa çok fazla ya da çok az yöneltmesi	33.3	SK
Madde 9: Sevmediği çalışanın bulunması	33.0	SK
Madde 18: Yakınlarda fiziksel olarak engellenme	33.3	SK
Madde 24: Hayal kırıklığı oluşturan bir durum (ziyaretin gerçekleşmeyeceği, gezinin yapılamayacağı, ziyaretçilerinin gelemeyeceğini vb.) hakkında bilgilendirilmesi	33.3	SK
Madde 37: Sıkıcı görevler	33.3	GEG
Madde 46: Etkinliğin çok uzun ya da yeterince uzun olmaması	33.3	GEG
Madde 48: Doktor randevusu olması ya da tıbbi ortamlarda bulunması	33.3	GEG
Madde 50: Günlük programın çok katı olması ya da günlük program olmaması	33.3	GEG
Madde 83: Açlık ya da susuzluk	33.3	FD
Madde 1: Ailesi, kurumda çalışanlar ya da akranlarla anlaşmazlık ya da sözlü kavga	29.5	SK
Madde 29: Pekiştireç ya da ödül kazanmama	25.9	SK
Madde 20: Olumsuz etkileşimlerle ilişkili olan yerler (örneğin dışçı muayenehanesi)	29.6	SK
Madde 27: İsteklerinin karşılanmaması	25.9	SK

*SK: Sosyo-kültürel değişkenler; GEG: Görev etkinlik ya da günlük işlerle ilgili değişkenler; FD: Fizyolojik değişkenler

Tablo 2'de görüldüğü gibi otizmlili bireylerin problem davranışları en çok, envanterin sosyal-kültürel değişkenler altında yer alan 15 bağlamsal değişken nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Ayrıca görev ya da etkinliğin

doğası ile ilgili beş ve fizyolojik değişkenler grubundan da bir değişken problem davranışları en fazla tetikleyen bağlamsal değişkenler ve çevresel olaylardır.

Açık Uçlu Sorulardan Elde Edilen Bulgular

Envanterin her bağlamsal faktör grubu sonunda değerlendiriciler için bir ya da iki açık uçlu soru bulunmaktadır; böylece envanterin kapsamadığı, ancak problem davranışla ya da davranışlarla ilişkili olan bağlamsal faktörlerin olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu çalışmada da açık uçlu sorular değerlendiricilere sorulmuş ve değerlendiricilerin söyledikleri olası bağlamsal faktörler form üzerinde listelenmiştir. Formlar incelendiğinde, değerlendiricilerin bu bölümde toplam 25 olası bağlamsal değişken bildirdikleri belirlenmiştir. Değerlendiricilerin eklediği maddeler incelendiğinde, 25 olası değişkenin 17'sinin BDE-T'de yer alan faktörler arasında kabul edilebileceği görülmüştür. Örneğin "ikinci bir elemanın ortama girmesi", "hoşlanmadığı bir kişinin yanında oturmak zorunda kalmak" ve "ilgi çekememe" olumsuz etkileşim grubunda, "hafta sonu etkinliğinin iptal edilmesi", "gün sonunda bireyi bir başkasının eve götürmek üzere alması" ve "söz verilen bir şeyin ertelenmesi" gibi faktörler de hayal kırıklıkları başlıkları altında ele alınmıştır. On yedi bağlamsal değişken dışarıda bırakıldığında değerlendiricilerin eklediği sekiz değişkenin hiçbir kategori altında ele alınmadığı görülmüştür. Yeni bağlamsal değişkenlerin her biri, birer öğretmen tarafından ve birer çocuk için yazılmıştır. Bu sekiz bağlamsal değişken Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Problem Davranışlarla İlişkili Olduğu Bildirilen Ancak BDE-T'de Yer Almayan Faktörler

Değerlendiricilere göre problem davranışlarla ilişkili olan ancak BDE-T'de yer almayan bağlamsal değişkenler
1. Kullanılmayan bir şeyin çöpe atılması
2. Öksürük, hapsirik, yağmur gibi sesler
3. Sürekli elinde tutmak istediği nesnenin elinden alınması
4. Akrana/öğretmene verdiği bir şeyin kabul edilmemesi/istenmemesi
5. Herhangi bir yer ya da zamanda köpek görmek
6. Aynı giysileri giymek
7. Bilgisayarda bazı klip ve filmleri açmak ve bazı sahneleri görmek
8. Tatlı ve et yemek

Tartışma ve Sonuç

BDE-T kullanılarak otizmlili bireylerin problem davranışlarının tetikleyicisi olan bağlamsal değişkenlerin incelendiği bu çalışma, ülkemizde otizmlili bireylerin problem davranışlarına ilişkin bağlamsal değişkenleri araştıran ilk çalışma olarak kabul edilebilir. BDE-T'nin psikometrik özellikleri incelendiği zaman, ülkemizde otizmlili bireylerin sergiledikleri problem davranışlara etki eden olası değişkenleri belirlememize yarayacak etkili ve kapsamlı bir ölçek olarak kullanılabilmesi görülmektedir. Ayrıca BDE-T, işlevsel değerlendirme sürecinde ilk tarama aracı olarak da kullanılarak problem davranışların tetikleyicilerine ilişkin daha hızlı ve kolay bilgi toplanabilir (McAtee ve diğ., 2004). BDE-T'nin test-tekrar test güvenilirliği, orijinal ölçeğe paralel bir şekilde oldukça yüksektir. İki değerlendirme sürecinde bağlamsal faktörler olarak puanlanan madde sayılarının benzer olması aracın tutarlılığını göstermektedir. Orijinal ölçek için test-tekrar test güvenilirliği, BDE'nin aynı grup denek için aralıklarla üç kez doldurulması ile elde edilmiştir. BDE-T ise kurumların özellikleri, öğretmenlerin sınıfta tek yetişkin olmaları ve okul saati sonunda hemen kurumdan ayrılmaları gibi nedenlerle değerlendiricilerle 3-4 hafta arayla iki kez doldurulabilmiş; değerlendiricilerin envanterdeki maddeleri, iki değerlendirmede de aynı problem davranışlar için (saldırganlık, kendine ve diğerlerine ve eşyalara zarar verme, öfke nöbetleri) değerlendirmeleri sağlanmıştır. Birinci ve ikinci değerlendirme sonucunda elde edilen verilerle hesaplanan test-tekrar test güvenilirliği değerlerinin orijinal ölçeğin r değerlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca her iki değerlendirme arasında 4 ya da 5 ile derecelendirilen maddelerin sayısında bir değişiklik olup olmadığı incelendiğinde, ilk değerlendirmede ortalaması en yüksek (3.00 üzerinde) olan maddelerin 2., 4., 6. 19., 38. ve 42. maddeler olduğu, ikinci değerlendirmede ise 1., 37., 46. ve 51. maddelerin de ortalama puanlarının 3.00'den fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca ikinci değerlendirmede BDE-T maddeleri 4 ya da 5 olarak puanlanan bireylerin yüzdelere

artış olduğu, ilk değerlendirmede, otizmlili bireylerin en az %25'inde problem davranışları ortaya çıkaran 23 bağlamsal değişken belirlenmiş iken, ikinci değerlendirmede değerlendiriciler tarafından 29 bağlamsal değişkenin problem davranışlara yol açtığı ifade edildiği görülmüştür. McAtee ve diğerlerinin (2004) çalışmasında olduğu gibi bu çalışmada da ikinci değerlendirmede "sık sık ya da her zaman" olarak puanlanan madde sayısının artması, değerlendiricilerin bağlamsal değişkenlere yönelik duyarlılıklarının arttığını düşündürmektedir. Test-tekrar test güvenilirlik değerlerinin yüksek olması, BDE-T'nin otizmlili bireylerin problem davranışlarına yol açan bağlamsal değişkenleri belirlemek amacıyla kullanılabilir güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Orijinal ölçekle yapılan çalışmanın bulgularına paralel olarak bu çalışmada da iki grup değerlendirici biyolojik ve fiziksel faktörlerle ilişkin daha fazla maddede tutarlı olmuşlar, ancak sosyo-kültürel faktörlere ilişkin maddelerde neredeyse ortak karara varmamışlardır. Biyolojik ve fiziksel faktörler altında yer alan değişkenlerin (maddelerin) birden fazla ortamda gözlemlenebilecek bağlamsal değişkenler olduğu, örneğin ağrı, açlık ya da susuzluk gibi değişkenlerin ortamlara göre değişmeyebileceği düşünüldüğünde, değerlendiriciler arası güvenilirliğin bu maddelerde yüksek ve anlamlı olması beklenen sonuç olarak kabul edilebilir. Son olarak, bu çalışmada sadece 12 denek için değerlendiriciler arası güvenilirlik verisinin toplanmış olması (denek sayısının az olması) çalışmanın bir sınırlılığıdır; ancak orta düzeydeki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine ulaşmamış olduğu da düşünülmektedir (Pallant, 2005).

BDE-T'nin, otizmlili bireyleri tanıyan iki değerlendirici tarafından aynı problem davranışın bağlamsal değişkenlerinin değerlendirilmesi ile elde edilen puanlar arasındaki r değerleri incelendiğinde değerlendiriciler arası güvenilirliğin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Orijinal ölçeğin maddeleri için değerlendiriciler arası güvenilirlik değerlerinin düşük ancak istatistiksel olarak anlamlı olduğu 28 madde bulunmaktayken (McAtee ve diğ., 2004), bu çalışmada sadece 19 maddede iki değerlendiricinin puanlarının ilişkisi yüksek ve anlamlı bulunmuştur. İki grup değerlendiricinin katılımcılarla farklı ortamlarda birlikte olması, problem davranışları farklı ortamlarda gözlemleniyor olma olasılıkları (Wehmeyer, Baker, Blumberg ve Harrison, 2004) ve bazı değerlendiricilerin katılımcılarla daha iyi ilişki kurmuş olmaları gibi faktörlerin, güvenilirliğin az olmasında etkili olduğunu düşündürmektedir (McAtee ve diğ., 2004). Bu çalışmada da birinci değerlendiriciler bireylerle doğrudan çalışan kişilerdir (beden eğitimi öğretmenleri), ikinci değerlendiriciler ise kurumda çalışan ve çocuğu iyi tanıyan yardımcı öğretmenlerdir. Dolayısıyla beden eğitimi öğretmenleri spor etkinlikleri sırasında, diğerleri ise kurumda farklı ortamlarda bireylerin davranışlarının tetikleyicilerini gözlemlenmişlerdir. İleri çalışmalarda, otizmlili bireyle aynı ortamda çalışan birden fazla kişi (değerlendirici) arasındaki tutarlılığa bakılması ve BDE-T'nin ebeveynler tarafından doldurularak kurumda ve ev ortamında problem davranışlara yol açan bağlamsal değişkenler arasında benzerlik olup olmadığının belirlenmesi önerilebilir.

Envanterin hem toplam puan hem de dört faktör puanı için iç tutarlılığı, aynı araçla yapılmış diğer çalışmalara (Embregts ve diğ., 2009; McAtee ve diğ., 2004) benzer olarak yüksek çıkmıştır. Bu çalışmada, alanyazındaki diğer çalışmalarda da olduğu gibi, bazı maddelerde yer alan değişkenlerin bireylerin çoğu için 1 (hiçbir zaman) ile derecelendirildiği belirlenmiştir. Örneğin madde 79 (sık görülen halüsinasyon dönemleri), madde 80 (bipolar bozukluğun manik dönemleri), madde 90 (sigaralar arasında uzun ara) ve madde 91 (uzun süre kafeinsiz kalma) gibi maddeler hemen hemen tüm çalışma grubu için 1 olarak puanlanmıştır. McAtee ve diğerleri (2004), bir taraftan 1 olarak derecelendirilen maddelerin fazla olması, diğer taraftan da envanterin çok uzun olması gibi nedenlerle bazı maddelerin envanterden çıkarılarak aracın hem etkililiği hem de pratikliğinin artırılmasını önermişlerdir. Daha sonra yapılacak çalışmalarda daha fazla otizmlili birey BDE-T ile değerlendirilebilir ve bu maddelerin araçta kalmasına ya da araçtan çıkarılmasına bu çalışmalardan sonra karar verilmesi önerilebilir.

Çalışmadan elde edilen betimsel bulgulara göz atıldığında otizmlili bireylerin saldırganlık, kendine ve diğerlerine zarar verme, stereotip davranışlar ile saldırgan davranışların sergilemelerine en fazla, BDE-T'deki bazı değişkenlerin yol açtığı belirlenmiştir. Bu değişkenler, sosyal-kültürel değişkenler grubunda yer alan olumsuz etkileşimler (4 madde) ve görev, etkinlik ya da günlük işlerle (2 madde) ilgili değişkenlerdir. Diğer taraftan envanter maddeleri 4 ya da 5 olarak puanlanan bireylerin yüzdelere göz atıldığında, yukarıdaki maddeleri de içeren 23 bağlamsal değişkenin, olumsuz etkileşimler (12 madde), hayal kırıklıkları (3 madde), günlük rutinler ve

fizyolojik durumlarla ilgili faktörlerin (8 madde) problem davranışlara en fazla yol açtığı görülmektedir. Örneğin kurumun günlük programı ya da kurumda kötü bir gün geçirmeleri (olumsuz etkileşimler) otizmlili bireylerin davranış problemleri sergilemesine yol açan en temel değişkendir. Ayrıca otizmlili bireylerden zor bir iş ya da görev beklenmesi, bireyin bir iş ya da görevle ilgili çok fazla sayıda hata yapması, günlük rutinlerdeki değişiklikler, sıkıcı görevler/işler, bir etkinliğin çok uzun ya da çok kısa olması, günlük programın çok katı olması ya da günlük program olmaması, görev ya da etkinliğin doğası ile ilgili değişkenlerdir. Benzer şekilde bireyin azarlanması, ona çok fazla ya da çok az dikkat yöneltilmesi, öğretmenin ses tonu, yüksek sesle olumsuz duygularını ifade etmesi ve bireyin fiziksel olarak engellenmesi gibi bağlamsal değişkenler de bireylerin olumsuz etkileşimleri ile ilgilidir. Bu bulgular, problem davranışlara yol açan çevresel olaylar/faktörlerde değişiklik yapılması (örneğin günlük rutinlerin, ortamdaki gürültü düzeyinin, beklenen görev ya da işin süresinin ve sıklığının, çalışanların ses tonlarının ve bireye yöneltilen dikkatin derecesinin değiştirilmesi) ile problem davranışların önlenebileceğini düşündürmektedir. Alanyazında otizmlili bireyden beklenen görevin/işin güçlüğünün ve süresinin, bireyin yaş ve gelişimsel özelliklerinin göz önüne alınarak düzenlenmesi, bireyin seçtiği ve ilgisini çeken görev/iş beklenmesi ile problem davranışların önlenebileceği önceki çalışmalarda vurgulanmaktadır (Butler ve Luiselli, 2007; Kennedy ve Itkonen, 1993; McGill, Teer, Rye ve Hughes, 2003; Wheeler ve diğ., 2015). Diğer taraftan, problem davranışları azaltmak için geliştirilen müdahale yöntemlerinin, davranışlar ile davranışların sergilendiği ortamların yapısal ve bağlamsal özellikleri arasındaki ilişkiyi temel almaması nedeniyle başarısız olduğu açıklanmaktadır (Sticher, Randolp, Kay ve Gage, 2009). Bu nedenlerle BDE-T'nin özel eğitim okulları, iş okulları ve kaynaştırma uygulamalarına devam eden otizmlili çocukların problem davranışları ile ilişkili çevresel değişkenleri belirlemek amacıyla kullanılması ile önleyici müdahale programlarının hazırlanması ve böylece birçok davranışın daha ortaya çıkmadan önlenmesi sağlanabilecektir.

Bu çalışmada değerlendiricilerin görüşlerine göre “günlük program/işte kötü bir gün” 14 (%61,8) deneğin problemlerine yol açan bir faktör olarak belirlenmiş, bunu “zor görevler” ve “çok sayıda hata yapma” takip etmiştir. Ayrıca “akranlarının az ya da çok dikkati”, “rutinlerde değişiklik”, “ortamda yeni çalışan olması” ve “çalışanın çok yüksek/çok olumsuz duygularını göstermesi” gibi değişkenler de 10'dan fazla denek için 4 ya da 5 ile derecelendirilmiştir. Orijinal çalışmada ise “bekleme” 20 denekten 12'sinin, “acıma veya susama” ile “isteklerinin yerine getirilmemesi” 10'ar deneğin, “ağrı/hastalık”, “aile/çalışanın çok yakın/çok uzak olması” ve “yorgunluk” faktörleri de dokuzar deneğin problem davranışlarına yol açan değişkenler olarak belirlenmiştir (McAtee ve diğ., 2004). İki çalışmada ortaya çıkan bu farklılıkların bireylerin devam ettikleri kurumların farklı özelliklerine ve iki ülkenin kültürel özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkmış olduğu düşünülebilir. Ayrıca bu çalışmada dört değerlendiricinin katılımcıları sadece 1-4 aydır tanıyor olmaları, bu nedenle davranışları farklı ortamlarda gözlemleyememiş olduklarını düşündürmektedir. İleri çalışmalarda otizmlili çocukları/bireyleri daha uzun süre tanıyan ve birden fazla ortamda gözleme şansı olan değerlendiricilerden veri toplanması ile problem davranışlara etki eden faktörler hakkında daha doğru bilgi alınabileceği düşünülmektedir.

BDE-T'de yer alan açık uçlu soruları değerlendiriciler genellikle boş bırakmışlar, ancak üç birey için her iki değerlendirici de 13 açık uçlu sorudan sadece birini, birer öğretmen 10 denek için en az bir açık uçlu soruyu yanıtlamış, dört birey için ise açık uçlu sorular boş bırakılmıştır. Yanıtlanan sorularda yer alan değişkenler listelendiğinde problem davranışlara yol açan 25 değişken eklendiği görülmüştür. Bu bağlamsal değişkenler incelendiğinde 25 bağlamsal değişkenden sadece sekizinin envanter maddelerinde yer almadığı, 17'sinin ise 80 maddeden herhangi biri tarafından içerildiği görülmüştür. Bu bulgu BDE-T'nin problem davranışlara etki edebilecek olası bağlamsal değişkenler ya da çevresel olayların neredeyse hepsini kapsadığını göstermektedir. Bu bulgu orijinal ölçekle yapılan çalışmanın ilgili bulgusuna paraleldir (McAtee ve diğ., 2004).

Çalışmanın temel sınırlılığı, çalışma grubunun küçük olması ve orijinal çalışmaya paralel olarak çalışma grubunun davranışlarının gözlemlenememesi nedeniyle BDE-T'nin uyuma geçerliğinin incelenememiş olmasıdır. Bu nedenle BDE-T ile daha fazla sayıda ve daha farklı yaş gruplarından veri toplanması ile geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının zenginleştirilmesi ve alanda kullanımına ilişkin daha doğru bilgiler elde edilmesi önerilmektedir.

Bu çalışmanın ülkemizde genellikle özel gereksinimli bireylerin tanılarına, yetersizliklerine ve ailelerinin özelliklerine atfedilen problem davranışlarla ilişkili olabilecek çevresel/bağlamsal değişkenlere dikkat çekeceği düşünülmektedir. Öğretmenlerin ve özel eğitimcilerin BDE-T'yi kullanmaları ve çalıştıkları çocukların problem davranışlarına yol açan değişkenleri belirlemeleri ile bir taraftan “*problem davranışların aile ve yetersizliklerle ilişkili olduğu*” düşüncesinden vazgeçilebilecek ve bu davranışlara etki eden değişkenler belirlenebilecek, diğer taraftan ise problem davranışları önleyecek müdahaleler daha fazla kullanılacaktır.

Kaynaklar

- Akalın, S., Demir, Ş., Sucuoğlu, B., Bakkaloğlu, H., & İşcen, F. (2014). The needs of inclusive preschool teachers about inclusive practices. *Eurasian Journal of Educational Research*, 54, 39-60.
- Ando, H., & Yoshimura, I. (1979). Effects of age on communication skill levels and prevalence of maladaptive behaviors in autistic and mentally retarded children. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 9(1), 83-93.
- Baghdadli, A., Pascal, C., Grisi, S., & Aussilloux, C. (2003). Risk factors for self-injurious behaviours among 222 young children with autistic disorders. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47(8), 622-627.
- Barratt, N., McGill, P., & Hughes, C. (2012). Antecedent influences on challenging behaviour: a preliminary assessment of the reliability, generalisability and validity of the ecological interview. *International Journal of Positive Behavioural Support*, 2(2), 31-41.
- Buttler, L. R., & Luiselli, J. K. (2007). Escape-maintained problem behavior in a child with autism antecedent functional analysis and intervention evaluation of noncontingent escape and instructional fading. *Journal of Positive Behavior Intervention*, 9(4), 195-202.
- Cale, S. I., Carr, E. G., Blakeley-Smith, A., & Owen-DeSchryver, J. S. (2009). Context-based assessment and intervention for problem behavior in children with autism spectrum disorder. *Behavior Modification*, 33(6), 707-742.
- Carr, E. (1994). Emerging themes in the functional analysis of problem behavior. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 27(2), 393-399.
- Carr, E. G., & Durand, V. M. (1985). Reducing behavior problems through functional communication training. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 18(2), 111-126.
- Carr, E. G., Newsom, C. D., & Binkoff, J.A. (1980). Escape as a factor in the aggressive behavior of two retarded children. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 13(1), 101-117.
- Carr, E. G., Smith, C. E., Giacini, T. A., Whelan, B. M., & Pancari, J. (2003). Menstrual discomfort as a biological setting event for severe problem behavior: Assessment and intervention. *American Journal on Mental Retardation*, 108(2), 117-133.
- Carr, E. G., Ladd, M. V., & Schulte, C. F. (2008). Validation of the contextual assessment inventory for problem behavior. *Journal of Positive Behavior Intervention*, 10(2), 91-104.
- Durand, V. M., & Crimmins, D. B. (1988). Identifying the variables maintaining self-injurious behavior. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 18(1), 99-117.
- Embregts, P. J. C. M., Didden, R., Huitink, C., & Schreuder, N. (2009). Contextual variables affecting aggressive behaviour in individuals with mild to borderline intellectual disabilities who live in a residential facility. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53(3), 255-264.
- Erbas, D., Turan, Y., Gulec Aslan, Y., & Dunlap, G. (2010). Attributions for problem behavior as described by Turkish teachers of special education. *Remedial and Special Education*, 31(2), 116-125.
- Güleç-Aslan, Y. (2011). The case report: ABA-based education for a toddler at high risk for Autism. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(2), 129-147.
- Gültekin, E. (1999). *Uygun olmayan davranışların azaltılmasında ebeveynler tarafından uygulanan uyumsuz davranışların ayrımlı pekiştirilmesinin etkisi (otistik çocuklar ve ebeveynleriyle eve dayalı aile eğitimi)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Kargın, T., Acarlar, F., & Sucuoğlu, B. (2005). Öğretmen, yönetici ve anne babaların kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4(2), 55-76.
- Kennedy, G. H., & Ikonen, T. (1993). Effects of setting events on the problem behavior of students with severe disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 26(3), 321-327.
- Kürkçüoğlu, B. (2007). Otistik özellik gösteren çocuklara sunulan seçim fırsatları ve etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(2), 63-83.
- McAtee, M., Carr, E. G., & Schulte, C. F. (2004). A contextual assessment inventory for problem behavior: Initial development. *Journal of Positive Behavior Intervention*, 6(3), 148-165.
- McGill, P., Teer, K., Rye, L., & Hughes, D. (2003). Staff reports of setting events associated with challenging behavior. *Behavior Modification*, 27(2), 265-282.
- McLaughlin, D. M., & Carr, E. G. (2005). Quality of rapport as a setting event for problem behavior: Assessment and intervention. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 7(2), 68-91.
- McTiernan, A., Leader, G., Healy, O., & Mannion, A. (2011). Analysis of risk factors and early predictors of challenging behavior for children with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5(3), 1215-1222.
- Murphy, O., Healy, O., & Leader, G. (2009). Risk factors for challenging behaviors among 157 children with autism spectrum disorder in Ireland. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 3(2), 474-482.
- Özdemir, S. (2008). The effectiveness of social stories on decreasing disruptive behaviors of children with autism: Three case studies. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 38(9), 1689-1696.
- Pallant, J. (2005). *SPSS Survival manual: A step by step data analysis using SPSS for Windows*. Philadelphia, PA: Open University Press.
- Stichter, J. P., Randolph, J. K., Kay, D., & Gage, N. (2009). The use of structural analysis to develop antecedent-based interventions for students with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(6), 883-896.
- Sucuoğlu, B., Pişkin, Ü., & Gümüşcü, Ş. (1990). Fiziksel egzersizlerin saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi: Bir vak'a sunusu. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Birinci Ulusal Kongresi Kitabı*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Sucuoğlu, B., & Kanık, N. (1993). Problem davranışların azaltılmasında aşırı düzeltme yönteminin kullanılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1(3), 10-13.
- Wehmeyer, M. L., Baker, D. J., Blumberg, R., & Harrison, R. (2004). Self-determination and student involvement in functional assessment: Innovative practices. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 6(1), 29-35.
- Wheeler, J. J., Mayton, R. M., & Carter, S. W. L. (2015). *Methods for teaching students with autism spectrum disorders: Evidence based practices*. New York, NY: Pearson.
- Yanardağ, M. (2007). *Farklı egzersiz uygulamalarının otistik çocuklarda motor performans ve stereotip davranışlar üzerine etkileri* (Yayınlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education

Year: 2017, Volume: 18, No: 2, Page No: 209-224

DOI: 10.21565/ozelegitimdergisi.316356

RESEARCH

Received: 08.12.16

Accepted: 16.05.17

OnlineFirst: 29.05.17

Contextual Assessment Inventory: Contextual Variables of Problem Behaviors of Individuals with Autism Spectrum Disorder*

Bülbin Sucuoğlu **
Hacettepe University

Şeyda Demir ***
Ankara University

Abstract

In this study, to identify the antecedents, environmental events, and contexts which evoke problem behaviors of individuals with autism spectrum disorder (ASD), data was collected by the Turkish Form of the Contextual Assessment Inventory (CAI-T) from 23 individuals who were 15-37 years old and the contextual variables which evoke problem behaviors were examined. Firstly, psychometric properties of the CAI-T were examined and then it was filled by 20 teachers who were working at different institutions, means and percentages of items on the inventory were calculated, answers to the open-ended questions were analyzed and the contextual variables which mostly evoke problem behaviors of individuals with ASD were identified. Socio-cultural variables (the tone of the voice of the employee, negatively indicating one's opinions, not meeting the needs of the individual, not obtaining any rewards or reinforcers, etc.) and the variables related to the tasks or activities (difficult and boring tasks, making many mistakes, change in routines, and so forth) are the most frequently associated events with problem behaviors of individuals with ASD. Researchers indicated that CAI-T was a reliable tool in identifying contexts which evoke problem behaviors of individuals with autism, and they explained that the teachers and special educators could use CAI-T to identify the context of problem behaviors and to plan an intervention program to prevent these behaviors.

Keywords: Autism spectrum disorder, problem behaviors, antecedents, contextual variables

Recommended Citation

Sucuoğlu, B., & Demir, Ş. (2017). Contextual assessment inventory: Contextual variables of problem behaviors of individuals with autism spectrum disorder. *Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education*, 18(2), 209-224.

*Part of this study was presented as a poster in International Autism Conference, November 14-16, 2014, which was held by Anadolu University.

**Corresponding Author: Prof., E-mail: sucuoğlu@hacettepe.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-8733-9765>

***Res. Assist., PhD, E-mail: sedemir@ankara.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-7344-7853>

One of the criteria for diagnosing ASD is the presence of the problem behaviors. These behaviors include stereotypical behaviors, aggressive behaviors, and tantrums (Ando and Yoshimura, 1979; Baghdadli et al., 2003; McTiernan et al., 2011; Murphy et al., 2009). Problem behavior may prevent individuals with ASD from participating in community and family life as well as sustaining a job (McAtee et al., 2004). The consequences of the behaviors (e.g., escaping a difficult task, obtaining desired object, and so forth) may make the behaviors permanent (Carr, 1994; Durand and Crimmings, 1988; McLaughlin and Carr, 2008). Antecedents and environmental events are as effective on the behaviors as consequences (Barratt et al., 2012; Carr, 1994; Carr and Durand, 1985; Carr et al., 1980).

Contextual Assessment Inventory was developed to evaluate the factors which may lead to problem behaviors that are related to the environment in which the behavior is exhibited (Carr et al., 2008; McAtee et al., 2004). Studies conducted with individuals with intellectual disabilities showed that waiting, being hungry/being thirsty, not getting what one wants, being sick/having pain, being tired, and having someone so close to oneself physically were the main contextual variables which lead to problem behaviors (McAtee et al., 2004). The purpose of this study is to identify the contextual variables of problem behaviors of individuals with ASD after examining the psychometric characteristics of the Turkish Form of the Contextual Assessment Inventory (CAI-T) developed for assessing the antecedents and environmental events that evoke problem behaviors.

Method

This study is a descriptive research in which data related to the contextual variables of problem behaviors of individuals with ASD was gathered using the CAI-T. In total 32 staff from different institutions completed the CAI-T. The psychometric characteristics of the Turkish Form of the instrument were found to be reasonably good. As psychometric characteristics of the CAI-T, the test-retest reliability was found to be between $r=.88$ to $.94$, $p<.05$. The Cronbach's Alpha internal consistency coefficients were between $.68$ to $.93$, $p<.05$. Inter-rater reliability was examined by a) the relationship between two staff members' ratings on each item and for 23% of the items (19 items) agreement was found to be statistically significant, and b) for the total scale scores and factors, correlation coefficients were calculated however they were not significantly correlated. To determine environmental events that evoke the problem behaviors, the means and the percentages of the items of the instrument were calculated and the responses to the open-ended questions were analyzed.

Results

This study showed that the CAI-T is a structured and comprehensive instrument for assessing the context of behaviors. Socio-cultural variables and the variables related to the tasks or activities are the most frequently associated events with aggressive, stereotypical, self-injurious behaviors and tantrums of individuals with ASD. The following items had the highest scores as antecedents and environmental events which provoke problem behaviors of the participants: being reprimanded for the behaviors, was hurried or rushed, negative display of emotion by staff, the presence of disliked staff, difficult tasks, and making many mistakes. For the open-ended questions eight new contextual variables were identified as follows: someone dumping something not in use; noises such as sneezing, coughing, or rain, taking an object from the individual who would like to hold it constantly, offering something to a peer or a staff and they refuse to take it, seeing a dog, wearing the same clothes, watching a certain scene of a video clip or a film, and eating sweets or meat.

Discussion and Conclusion

The literature suggests that arranging tasks for individuals with ASD according to their age and developmental characteristics, and giving interesting tasks prevent problem behaviors (Butler and Luiselli, 2007; Kennedy and Itkonen, 1993; McGill et al., 2003; Wheler et al., 2015). On the other hand, if the intervention methods to decrease problem behaviors do not take into account the relationship between the behaviors and the structural and contextual characteristics of the environment, they will not be successful (Stitcher et al., 2009). By using CAI-T in special education schools, vocational schools for individuals with ASD, and inclusive schools to

determine the environmental variables which are related to the problem behaviors of children with ASD, teachers can prepare proactive intervention programs so that many behaviors can be prevented before they emerge. With this study, attention is drawn to contextual variables which are related to the problem behaviors which are attributed to mostly families and the diagnosis of individuals with ASD in Turkey. As a conclusion, since CAI-T is a reliable instrument, once the practitioners determine a context of behavior, they might use this information for planning an intervention so as to prevent these behaviors of individuals with ASD.